

Marta Ples

PRAGNIENIE, WOLA I MOŻLIWOŚĆ WOKÓŁ POJĘCIA WOLNOŚCI

Recenzja książki: N. Grimaldi: *Dylematy wolności*. Tłum. A. Graboń. Wydawnictwo WAM. Kraków 2007, ss. 176.

Wolność to kwestia o fundamentalnym znaczeniu, zarówno z punktu widzenia namysłu filozoficznego, jak i z perspektywy pokonywania przysłowiowych „trudów dnia codziennego”. Pytanie o wolność stawia każdy, kto zastanawia się nad sensem swojego istnienia i obszarem, w jakim może sam o sobie stanowić. Namysł nad ludzkimi możliwościami i ograniczeniami w rozmaitych sferach życia jest nie tylko punktem wyjścia wielu ważnych dzieł powstałych w dziejach rozmaitych kręgów kulturowych, ale także kontekstem towarzyszącym wielu codziennym czynnościom.

Fakt częstego podejmowania tematu wolności wynika między innymi z niemożności jednoznacznego zdefiniowania kluczowego terminu oraz z rozległości obszaru problemowego, do jakiego odsyła. Nicolas Grimaldi, emerytowany profesor paryskiej Sorbony, zwraca uwagę na tę trudność już w pierwszym zdaniu swej książki, stwierdzając, iż „wolność nie jest ani prostym pojęciem, ani też jednoznacznym doświadczeniem” (s. 5).

Omawiając różnorodność problemów, do jakich odsyła pojęcie wolności, Grimaldi wskazuje jednocześnie na fakt ich wzajemnej nieredukowalności. Jak bowiem znaleźć wspólną podstawę dla wielu różnych perspektyw, w jakich problem wolności był i wciąż jest rozpatrywany? Pojęcie wolności wiąże się między innymi ze stanowiącym *clou* trzeciej Kantowskiej antynomii pytaniem o możliwość istnienia wolności w rzeczywistości, która jawi się jako zdeterminowana przez wszechobecne związki przyczynowo-skutkowe. Innym kontekstem, do jakiego odsyła problem

wolności, jest rzeczywistość społeczno-polityczna, wraz z pytaniami o obszar autonomii jednostki przynależącej do większej całości, za jaką można uznać większą lub mniejszą grupę społeczną, czy dowolną strukturę polityczną. Pytając o wolność można postawić w centrum rozważań problem powinności człowieka wobec innych ludzi oraz wobec wszystkich istot żywych, a także pytanie o możliwości realizacji pragnień jednostki czy o mechanizmy kontroli i przymusu.

To zaledwie kilka przykładów. Pokazują one jednak, że trudności, przed jakimi stajemy podejmując refleksję nad pojęciem wolności jest wiele. Książka Grimaldiego jest próbą przedstawienia tej różnorodności i złożoności oraz wskazania jej źródeł. Na ten zamiar, wyrażony we wstępie książki wskazuje także jej tytuł¹. Celem autora nie było jednak stworzenie kompendium, stanowiącego usystematyzowany przegląd poszczególnych, powstałych w dziejach ludzkiej myśli koncepcji wolności. Grimaldi odwołuje się wprawdzie do niektórych spośród licznych stanowisk sformułowanych w odniesieniu do kluczowej dla książki problematyki, jednak traktuje je jedynie jako źródło inspiracji dla ukierunkowanej problemowo refleksji. I tak na przykład Platońskie rozważania na temat demokracji stanowią punkt wyjścia dla analizy problemu wolności grup mniejszościowych. Z kolei pojęcie woli powszechnej, przywołane za *Umową społeczną* Jean-Jacquesa Rousseau, stanowi dla Grimaldiego punkt wyjścia do rozważań nad wolnością i przymusem w ramach relacji społecznych.

Co ważne, rozważania autora książki *Dylematy wolności* nie ograniczają się do kwestii kluczowych dla teorii polityki i filozofii społecznej. Autor poświęca także sporo uwagi indywidualnym wyborom. Interesujące są analizy pojęć „wola” i pragnienie”, a także relacji zachodzącej między nimi, a mówiąc dokładniej, między wolnością czynienia tego, co chcemy a wolnością realizowania pragnień. Rozważania te prowadzi Grimaldiego do uznania antytetycznego charakteru wolności, który wynika ze sposobu pojmowania elementów rozważanej relacji.

Czytelnik oczekujący pogłębionej analizy poszczególnych stanowisk filozoficznych może po lekturze *Dylematów wolności* czuć pewien niedosyt,

---

¹ Problematyczność wolności odzwierciedlają zarówno polski tytuł książki, jak i jego oryginalne brzmienie. Francuski tytuł książki brzmi „Ambiguïtés de la liberté”, co dosłownie można przetłumaczyć jako *dwuznaczność, niejasność* wolności.

wynikający z tego, że Grimaldi jedynie zarysowuje kontekst historyczno-filozoficzny, do którego się odnosi. Koncepcje Arystotelesa, Platona, Spinozy, Kartezjusza czy Rousseau służą mu wyłącznie jako inspiracje i punkty wyjścia dla dalszych rozważań. Jak już zostało zaznaczone, zamierzeniem francuskiego autora nie było jednak stworzenie pracy systematyzującej rozmaite ujęcia wolności, ale problemowa refleksja ukazująca wybrane aspekty podjętej kwestii.

Dylematy wolności to książka napisana swobodnym, eseistycznym stylem. Autor, prezentując rozmaite aspekty wolności, czerpie inspiracje sięgając zarówno do poszczególnych koncepcji filozoficznych, jak i do wybitnych dzieł literackich, jak *Bracia Karamazow* Fiodora Dostojewskiego. Grimaldi przywołuje także postaci twórców innych dziedzin kultury, na przykład Paula Cézanne’a czy Le Corbusiera. Swobodny, choć niepozbawiony precyzji język, a także szeroki kontekst, w którym rozpatrywany jest problem wolności, stanowią niewątpliwe zalety książki Grimaldiego, która dzięki temu może być interesująca dla szerokiego grona czytelników.